

Наукові перспективи
Видавнича група

ISSN (print) 2708-7530
DOI: 10.52058/2708-7530-2025-6(60)

НАУКОВІ ПЕРСПЕКТИВИ

СЕРІЯ: "ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ", СЕРІЯ: "ПРАВО",
СЕРІЯ: "ЕКОНОМІКА", СЕРІЯ: "ПЕДАГОГІКА",
СЕРІЯ: "ПСИХОЛОГІЯ", СЕРІЯ: "МЕДИЦИНА"

Миру нашій Україні

Випуск 6(60)
2025

Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління

Асоціація науковців України

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

Наукові перспективи

*(Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка»,
Серія «Медицина», Серія «Педагогіка», Серія «Психологія»)*

Випуск № 6(60) 2025

Київ – 2025

Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration

Association of Scientists of Ukraine

within the work of the Publishing Group "Scientific Perspectives"

Scientific Perspectives

*(Series "Public Administration", Series "Law", Series "Economics", Series
"Medicine", Series "Pedagogy", Series "Psychology")*

Issue № 6(60) 2025

Kyiv – 2025

ISSN (print) 2708-7530

DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-6\(60\)](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-6(60))

Наукові перспективи: журнал. 2025. № 6(60) 2025. С.1654

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 24.09.2020 р. № 1188 журналу присвоєно категорію "Б" із галузей науки: державне управління, право та економіка

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021 № 1017 журналу присвоєно категорію "Б" із психології

Рекомендовано до друку Президією Всеукраїнської Асамблеї докторів наук з державного управління (Рішення від 26.06.2025, № 10/6-25)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 24436-14376Р від 09.06.2020 р.

Журнал видається за підтримки Міжнародного економічного інституту (Есеніце, Чехія) та
КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва"

Журнал заснований з метою розвитку вітчизняного наукового потенціалу та реалізації кращих традицій науки в Україні та за кордоном. Журнал висвітлює історію, теорію, механізми формування та функціонування, а, також, інноваційні питання розвитку державного управління, права, економіки, психології, педагогіки та медицини. Видання розраховано на дослідників, викладачів вищих навчальних закладів, аспірантів, магістрів, фахівців-практиків.

Наукове видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible.

Головний редактор:

Жукова Ірина Віталіївна — кандидат наук з державного управління, доцент, директор Видавничої групи «Наукові перспективи», директор Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління, Лауреат премії Президента України для молодих вчених, Лауреат премії Верховної Ради України молодим ученим, Лауреат премії імені Івана Франка у галузі інформаційної діяльності, Лауреат Всеукраїнської премії «Інновація в освіті — 2018», м. Київ, Україна

Заступники Головного редактора:

Янчук Артем Олександрович — доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, Заступник керівника Апарата Верховної Ради України (Київ, Україна);

Непомнящий Олександр Михайлович — доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук, професор, Дійсний член Академії будівництва України, професор кафедри архітектури і просторового планування Національного авіаційного університету (Київ, Україна). Заслужений будівельник України, Почесний працівник будівництва та архітектури, державний службовець 3 рангу (Київ, Україна);

Дачій Олександр Іванович — доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна);

Помиткіна Любов Віталіївна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Сіданіч Ірина Леонідівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» (Київ, Україна);

Макаренко Олександр Миколайович — доктор медичних наук, професор, академік Міжнародної академії освіти та науки, професор кафедри загальномедичних дисциплін Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна).

Редакційна колегія:

Романенко Євген Олександрович — доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України, полковник Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України, Президент громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна);

Арошідзе Паата — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Державного університету імені Шота Руставелі (Грузія);

Ахметова Лайла Сейсембековна — доктор історичних наук, професор політології, професор кафедри ЮНЕСКО, міжнародної журналістики і медіа в суспільстві факультету журналістики Казахського Національного університету (КазНУ) ім. аль-Фарабі (Казахстан);

Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна);

Балахтар Катерина Сергіївна — здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов в Національному університеті ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна);

Вашека Тетяна Володимирівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Вовк Вікторія Миколаївна - кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Державного університету ім. Станіслава Сташіца в Пилі (м. Пила, Польща);

Вдовіна Олена Олександрівна — кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (Полтава, Україна);

Гбур Зоряна Володимирівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика (Київ, Україна);

Гвоздьжєвіч Сильвія — кандидат наук, кафедра адміністрації та національної безпеки Державної професійної вищої школи ім. Якуба з Парадижу в Гожуві-Великопольському (Польща);

Головач Наталія Василівна — кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна);

Гудзенко Ганна Володимирівна — кандидат медичних наук, асистент кафедри неврології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, Україна);

Гуменнікова Тамара Рудольфівна — доктор педагогічних наук, професор, директор Придунайської філії Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна);

Гечбаїя Бадрі Нодаровіч — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Батумського державного університету ім. Шота Руставелі (Грузія);

Дрибова Людмила Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри інформатики та системології ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (Київ, Україна)

Дегтяр Андрій Олегович — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та підприємництва Національного аерокосмічного університету імені М.С. Жуковського, Заслужений діяч науки і техніки України (Харків, Україна);

Дегтяр Олег Андрійович — доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (Харків, Україна);

Долгова Олена Миколаївна — кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Журавльова Лариса Петрівна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Поліського національного університету (Житомир, Україна);

Ічанська Олена Михайлівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Кайдашев Роман Петрович — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна);

Кобець Дмитро Леонтіївич - кандидат економічних наук (доктор філософії), доцент Хмельницького національного університету, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування (м. Хмельницький, Україна);

Коляденко Ніна Володимирівна — доктор медичних наук, доцент, завідувач кафедри медичної психології Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна);

Копцова Світлана Петрівна — кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри управління охорони здоров'я Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика (Київ, Україна);

Лігоцький Анатолій Олексійович — доктор педагогічних наук, професор (Київ, Україна);

Лич (Назарук) Оксана Миколаївна — доктор психологічних наук, доцент, член-кореспондент української академії акмеології, член громадської спілки «Національна психологічна асоціація», доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Мальцев Дмитро Валерійович — кандидат медичних наук, завідувач лабораторії імунології і молекулярної біології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, Україна) ;

Мельник Володимир Степанович — доктор медичних наук, професор кафедри неврології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, декан медичного факультету №1 (Київ, Україна);

Мідельський Сергій Людвигович — професор, Академік, Президент Регіональної Академії Менеджменту (Казахстан);

Міхальський Томаш — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща);

Мовмига Наталія Євгенівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри безпеки праці та навколишнього середовища Національного Технічного Університету «Харківський Політехнічний Інститут» (Харків, Україна);

Мотренко Тимофій Валентинович — доктор філософських наук, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, Академік Національної академії педагогічних наук України (Київ, Україна) ;

Нікульчев Микола Олександрович — доктор богословських наук, кандидат філософських наук, професор, доцент кафедри історії та права ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» (Покровськ, Донецька область, Україна);

Недбалек Карел — доктор філософії (PhD) в галузі права, доцент, професор Європейського професійного докторату, MBA, адвокат (Чехія) ;

Новак-Калієва Лариса Миколаївна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна) ;

Носирєв Олександр Олександрович — кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри туризму і готельно-ресторанного бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (Харків, Україна) ;

Орел Марія Григорівна — доктор наук з державного управління, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Павлов Костянтин Володимирович — доктор економічних наук, професор, професор кафедри аналітичної економіки та природокористування Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Київ, Україна) ;

Пархоменко-Куцевіч Оксана Ігорівна — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Перестюк Інга Миколаївна — кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Помиткін Едуард Олександрович — доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (Київ, Україна);

П'янківська Людмила Володимирівна – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення, Державний науково-дослідний інститут МВС України (Київ, Україна);

Радзіховська Наталія Станіславівна — кандидат медичних наук, лікар вищої категорії, завідувач відділенням неврології КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м. Києва", асистент кафедри неврології НМУ імені О.О. Богомольця (Київ, Україна) ;

Савенко Олена Анатоліївна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту і права Дніпровського державного аграрно-економічного університету, членкиня громадської наукової організації "Фінансово-економічна наукова рада" (Київ, Україна) ;

Ситник Григорій Петрович — доктор наук з державного управління, кандидат технічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри державного управління Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна) ;

Стовба Тетяна Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та морського права Херсонської державної морської академії (Херсон, Україна);

Тимошенко Наталія Юріївна — кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна);

Титко Анна Василівна — кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна) ;

Турчинова Ганна Володимирівна — кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна) ;

Хохліна Олена Петрівна — доктор психологічних наук, професор, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна) ;

Цимбалюк Руслан Степанович — кандидат медичних наук, доцент кафедри загальної хірургії № 1 Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, декан медичного факультету №2 (Київ, Україна) ;

Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна) ;

Шаповалова Алла Миколаївна - кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри філософії та історії Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (Київ, Україна) ;

Якимчук Аліна Юріївна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна) ;

Яковичська Лада Савелівна — доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна).

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

© автори статей, 2025

© Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління, 2025

© Асоціація науковців України, 2025

© Видавнича група «Наукові перспективи», 2025

ЗМІСТ

СЕРІЯ «Державне управління»

Атаманчук Ю.М. ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ДРАЙВЕРИ ПРОАКТИВНИХ СИСТЕМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	19
Білик О.О., Жаровська О.П. ОСОБЛИВОСТІ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ БЮДЖЕТУВАННЯ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ	27
Василенко Н.В., Процик І.С., Воронкова А.А. ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ МОНІТОРИНГУ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВ- НОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ	40
Вольська О.М. СТРАТЕГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ МІСТА НА ОСНОВІ СИНЕРГІЇ ВЗАЄМОДІЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ	53
Глушенко О.О. ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ФУНКЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	64
Данчак Л.І. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СТРУКТУРНИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ ЕКОНОМІЧ- НОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЙ НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	74
Даций О.І., Драган І.В., Туболец І.І., Близнюк А.С. ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ	90
Дементов В.О., Виганайло С.М. ЕФЕКТИВНИЙ ПРОЕКТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ВЛАДИ: ПЕРЕДУМОВИ ВІД- НОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ КРАЇНИ У ВОЄННИЙ ЧАС ТА У ПОВОЄННИЙ ПЕРСПЕКТИВІ	99
Дзевелюк М.В. МЕДІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	111
Домбровський В.С., Пластун В.Л., Боць Ю.О. ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФІНАНСУВАННІ МАЛИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ КОМПАНІЙ	122

Доценко В.С. <i>ТРАНСЦЕНДЕНТНЕ ЛІДЕРСТВО ПІД ВПЛИВОМ ЖИТТЄВОГО ДОСВІДУ МЕНЕДЖЕРА</i>	138
Задорожний В.П., Тирусь Б.Ю., Музика Ю.Д. <i>ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ КРИЗИ: СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ТА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ</i>	154
Зуб А.В. <i>ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	168
Козюра І.В., Лучко А.В., Яковець А.В. <i>СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МЕДИЦИНІ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА КОНТЕКСТ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ</i>	179
Крамаренко І.В. <i>МЕХАНІЗМИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В ОБОРОННОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ</i>	192
Курносенко Л.В., Попов М.П. <i>ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ В БЮДЖЕТУВАННІ ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я</i>	203
Кутков О.О. <i>ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ</i>	217
Кухарчук П.М., Павленко О.О. <i>ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	226
Машкіна О.І. <i>НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ТА ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	240
Машков О.А., Мухіна К.Е., Присяжний В.І. <i>МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНИМ СПІВРОБІТНИЦТВОМ УКРАЇНИ В КОСМІЧНІЙ ГАЛУЗІ: ВІЙСЬКОВИЙ АСПЕКТ</i>	250
Меляков А.В., Лаврентій Д.С. <i>ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА РЕЛІГІЙНИХ КОНФЕСІЙ У ВПРОВАДЖЕНІ МЕДИЧНОГО КАПЕЛАНСТВА В УКРАЇНІ</i>	263
Муқан І.В. <i>ВПЛИВ ПРЕЦЕДЕНТНИХ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА ПРАВОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР</i>	274

Пархоменко-Куцевіл О.І. <i>ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНОЮ СФЕРОЮ</i>	286
Пастернак П.І. <i>НОТАРІАЛЬНЕ ПОСВІДЧЕННЯ ПОПЕРЕДНЬОГО ДОГОВОРУ : ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ</i>	297
Петринський Д.В. <i>МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ</i>	308
Пінчук Д.М. <i>ТЕХНОЛОГІЇ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ В УПРАВЛІННІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЮ ПЕДАГОГІЧНОЮ ОСВІТОЮ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКЕ ПАРТНЕРСТВО</i>	321
Піпко А.М. <i>ПЕРСПЕКТИВИ І ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ У СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ</i>	335
Проніна О.В., Оленковська Л.П. <i>МІСЦЕВА ДЕМОКРАТІЯ І СТІЙКІСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ</i>	351
П'ятничук І.Д. <i>ПРОГРАМОДСЬКА МОДЕЛЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ</i>	364
Томашевська А.В., Сурай І.Г., Жук О.І. <i>ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА</i>	376
Ференс В.О. <i>ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ: ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМИ ОНОВЛЕННЯ</i>	390
Чернієнко О. <i>ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ МОРЯКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВІ ТА УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ</i>	403

СЕРІЯ «Економіка»

Благун І.С., Івасишин М.О., Костенко В.А. <i>ІНТЕГРАЛЬНА ОЦІНКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ: ФАКТОРНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ</i>	417
--	-----

Ваврик Т.О., Гобир Л.М. <i>ВІРТУАЛЬНИЙ КОНСУЛЬТАНТ НА ОСНОВІ ШІ В УПРАВЛІННІ: КОНЦЕПЦІЯ ТА АРХІТЕКТУРА</i>	431
Гапак Н.М., Мацунич М.М. <i>СТРАТЕГІЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГУ В АГРОТУРИЗМІ</i>	444
Гора А.В., Лебедєв О.П., Поліщук В.В., Поярков М.В. <i>СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО МЕТОДИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ АНАЛІТИЧ- НИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ПОДАТКОВОМУ ПРОГНОЗУВАННІ: ЕКОНОМІЧНІ, ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ</i>	453
Гришко В.В., Шарий Г.І. <i>СТРАТЕГІЯ АДАПТАЦІЇ ТА АКТУАЛІТЕТИ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ</i>	467
Компанієць В.В., Черномаз П.О., Макасєєв О.В. <i>ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА КРАЇНИ І БІЗНЕСУ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ</i>	478
Кудінов О.М. <i>СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ ІТ-СФЕРИ</i>	501
Логінова А.С. <i>ВЗАЄМОДІЯ СТРАХОВИХ ТА АСИСТУЮЧИХ КОМПАНІЙ: НАПРЯМИ СПІВПРАЦІ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ</i>	515
Нагернюк Д.В., Непочатенко В.О. <i>МАРКЕТИНГОВІ ІННОВАЦІЇ В ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ</i>	527
Новікова Н.Л. <i>ОБГРУНТУВАННЯ ВИБОРУ МЕТОДУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ</i>	538
Орлов Д.Ю. <i>ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ СТРАТЕГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ У ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</i>	546
Підкуйко А.Б. <i>ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ</i>	556
Тарновська І.В., Воробйов Є.В. <i>СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ</i>	569
Теселько Ю.В. <i>ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НА ОСНОВІ ДИЗАЙНУ ЯК ЕЛЕМЕНТА БРЕНДИНГУ</i>	582

- Шишканова Г.А., Зайцева Т.А., Коротунова О.В., Жушман В.В.** 591
*ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ГАЗОТРАНСПОРТНИХ
МЕРЕЖ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ТРОПІЧНОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ*

СЕРІЯ «Право»

- Барчук В.Б., Логінов О.А.** 604
*ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ: ПОТОЧНИЙ СТАН ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ*

- Бєлкін М.Л., Юринєць Ю.Л.** 615
*ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПСИХІЧНО ХВОРИХ ОСІБ В УКРАЇНІ:
СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ПРИМУСОВОЮ ГОСПІТАЛІЗАЦІЄЮ*

- Букатова Д.М.** 633
*МЕДІАЦІЯ В НОТАРІАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕК-
ТИВИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ*

- Верейці О.В.** 643
*МОДЕРАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОНЛАЙН-
МЕДІА ЗА ПОШИРЕННЯ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ ТА ІНШОГО ЗАБОРОНЕ-
НОГО КОНТЕНТУ*

- Гвасалія А.В.** 654
*КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА
ПРОТИПРАВНЕ ПРИВЛАСНЕННЯ: СВІТ І УКРАЇНА*

- Горбунов О.Г.** 673
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРЛАМЕНТУ БОЛГАРІЇ

- Грицай С.О.** 686
*ПИТАННЯ ДО РОЗУМІННЯ, СПРІЙНЯТТЯ ТА ДОЦІЛЬНОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ
ПОНЯТТЯ ПРЕДМЕТУ ПРАВОВІДНОСИН*

- Гусар О.А.** 702
*ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО
УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ*

- Довгань О.О.** 715
*ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОТВОРЧОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ*

- Зеленчук В.О.** 733
КРИМІНАЛЬНО ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОПАГАНДИ ГЕНОЦИДУ

- Каракуркчі Г.В., Куриліна О.В., Калітнік М.С.** 744
*ІНТЕГРАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ТЕРМІ-
НОЛОГІЇ В НАЦІОНАЛЬНУ ПРАВОВУ, ОСВІТНЮ ТА НАУКОВУ СИСТЕМУ
СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ*

Карпова О.С. <i>СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ КРАДІЖОК ЗІ СКЛАДІВ ТА БАЗ ЗБЕРІГАННЯ ТОВАРІВ</i>	753
Кирюхіна Р.Я. <i>СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПИТАНЬ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ І ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ, ПОЄДНАНОГО З УМИСНИМ ВБИВСТВОМ</i>	765
Колісник С.А., Симоненко Н.О. <i>КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДМЕЖУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ДЛЯ ЖЕБРАЦТВА ВІД СУМІЖНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ</i>	776
Кучинська І.В. <i>ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ НЕЗАКОННОГО ВИРОБНИЦТВА НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ І ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН: ПРОБЛЕМИ, РИЗИКИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕМЕДІАЦІ</i>	789
Лук'янова А.В., Мещерякова В.Є. <i>ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: КОЛІЗІЇ, ТРАНСФОРМАЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ ГАРМОНІЗАЦІЇ З ПРАВОМ ЄС</i>	800
Маньгора В.В., Пукалюк А.А. <i>ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ</i>	813
Марко С.І. <i>КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ: АНАЛІЗ ОБ'ЄКТИВНИХ ОЗНАК</i>	827
Мітчук О.А., Цевух А.І. <i>КОМУНІКАЦІЙНА ВПРАВНІСТЬ ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТА</i>	840
Нестерчук Л.П., Кісліцина І.О. <i>ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРАВОЗАХИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ</i>	851
Опанасенко Н.О. <i>ВІЙСЬКОВІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПОРЯДКУ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ: ДЕТЕРМІНАЦІЯ ТА ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ</i>	863
Пашковський М.І. <i>«РАННІ» ВИЯВЛЕННЯ, ФІКСАЦІЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ ВІЙНИ: ДО ПИТАННЯ ПРО ПРОЦЕСУАЛЬНУ ФОРМУ</i>	873

Попов К.Л. <i>НЕВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ В УКРАЇНІ: ПРАКТИКА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ</i>	890
Приварський Ю.Ю. <i>ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ В ГРОМАДАХ</i>	899
Резворович К.Р., Білецький Є.І. <i>ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ БЕЗВІСНО ВІДСУТНІМИ АБО ОГОЛОШЕННЯ ПОМЕРЛИМИ</i>	916
Романова О.М. <i>ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	925
Ромашкін С.В., Чайковський О.І. <i>АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ПІДСТАВ ТА УМОВ ПРИТЯГНЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ДО МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ</i>	936
Россіхін В.В., Омаров Анвер Мурад огли, Россіхіна Г.В. <i>ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ МОДЕЛЕЙ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ В ПОЛІТИЦІ ДЕРЖАВИ</i>	948
Сахнюк В.В., Величко З.А. <i>СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ ЖУРНАЛІСТІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ВПРОВАДЖЕННІ: ПРАКТИКА ЄСПЛ</i>	956
Скапоущенко О.Д. <i>ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ</i>	967
Співак М.В., Дубіна О.М. <i>АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКІВ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ</i>	976
Таволжанський О.В. <i>АНТИКОРУПЦІЙНИЙ КОМПЛАЄНС У ПРИВАТНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ: МІНІМІЗАЦІЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ</i>	990
Чайка Р.А. <i>МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: НОРМАТИВНІ ОСНОВИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ</i>	1004
Чепурна Т.В. <i>ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ СЛУЖБОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, УЧИНЕНИХ ПРАЦІВНИКАМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІ</i>	1020

Чомахашвілі О.Ш. 1032
РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ДЕЯКІ ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ

Чорна А.Г. 1042
ВІДНОВЛЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Чорна А.Г. 1051
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Шорський П.О. 1060
ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ КРАЇН ЄС У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Шорський П.О. 1074
МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Щербатюк І.О. 1082
ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

СЕРІЯ «Психологія»

Matokhniuk L.A. 1095
A SYSTEMIC APPROACH TO PREVENTION AND CORRECTION OF OBJECTIVE BURNOUT IN MILITARY SERVICEMEN

Prisniakova L.M., Agapova I.M. 1110
ECO-ANXIETY AND ITS IMPACT ON ENVIRONMENTAL DECISIONS IN URBAN COMMUNITIES

Shepelova M.V., Klymenko D.V. 1127
THEORETICAL MODELS OF CREATIVITY IN MODERN PSYCHOLOGY: COGNITIVE, PERSONALITY, AND SOCIOCULTURAL APPROACHES

Багненко В.Ю. 1143
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАРАТИВУ ЯК ЗАСОБУ ОСМИСЛЕННЯ СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ПОДІЙ

Багненко В.Ю. 1158
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ОСМИСЛЕННЯ СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ПОДІЙ ЧЛЕНАМИ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Божук О.А., Михайленко В.О., Хмель Н.Д. <i>СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНЦІЯ ЛІДЕРА В КРИЗОВИХ УМОВАХ</i>	1173
Борець Ю.В., Гірченко О.Л. <i>СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОНФЛІКТНОСТІ У ПІДЛІТКІВ ІЗ РІЗНИМИ ТИПАМИ АКЦЕНТУАЦІЇ</i>	1182
Вірна Ж.П. <i>ПОВЕДІНКОВА ТЕРАПІЯ ПРИЙНЯТТЯ ТА ЗОБОВ'ЯЗАННЯ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ І КЛІНІЧНА МОДЕЛЬ</i>	1296
Волошин О.О. <i>ЗАПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПІДЛІТКІВ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ 4.0</i>	1209
Гаврилькевич В.К., Подкоритова Л.О., Гуранська Т.В., Гершанов О., Крук С.Л. <i>ПРОЯВИ СТРЕСОВОГО РЕАГУВАННЯ ЖИТЕЛІВ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ВІЙНУ В УКРАЇНІ</i>	1222
Герасімова Н.Є., Герасимова І.В. <i>РОЗВИТОК САМОСВІДОМОСТІ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ</i>	1235
Головська І.Г., Торубаров Є.І. <i>АКЦЕНТУАЦІЯ ХАРАКТЕРУ ТА ТИП ТЕМПЕРАМЕНТУ ЯК ДІНТЕРМІНАНТИ ОБРАННЯ ТЕХНІК КОРЕКЦІЇ ТРИВОЖНОСТІ</i>	1248
Гресько І.М., Волженцева І.В. <i>ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ Я-КОНЦЕПЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я</i>	1262
Грилюк С.М. <i>ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ</i>	1277
Гуменникова Т.Р., Кислий В.Д., Приходько Д.П. <i>ВПЛИВ ТРИВАЛОГО БОЙОВОГО СТРЕСУ НА РОЗВИТОК ПОСТРАВМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ У ВІЙСЬКОСЛУЖБОВЦІВ</i>	1292
Денис І.З., Сенюра О.В., Гридчук О.Є., Онищук О.В. <i>ПСИХОЛОГІЯ МОВНОГО КОНФЛІКТУ: ВИКЛИКИ ТА ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАПРУЖЕНЬ</i>	1311
Завгородня О.В. <i>СПАДЩИНА ЮРІЯ ЛИПИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ</i>	1319

- Замерзляк Д.В.** 1331
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ: ВПЛИВ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ НА СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ПЕРСОНАЛУ
- Зосяк Р.І.** 1346
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБІРУНТУВАННЯ ПСИХОДИНАМІЧНОЇ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА
- Іщенко В.І., Скубій О.М., Муравська Г.О.** 1358
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ
- Калужинський Я.В.** 1371
ХРОНОПСИХОЛОГІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ПРОЯВУ КОГНІТИВНИХ ПОРУШЕНЬ ПРИ ОРГАНІЧНИХ УРАЖЕННЯХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ
- Кіресєва З.О., Турлаков І.Д., Швайкін С.А., Балан М.А., Ріффа О.Г.** 1381
КЛАСИФІКАЦІЯ РЕСУРСІВ Й ОСОБЛИВОСТІ РЕСУРСНОЇ СФЕРИ У ОСІБ РІЗНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ВІЙНИ
- Клєсман О.В.** 1392
РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ЗАЛУЧЕНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ДО РОБОТИ В ІТ-КОМПАНІЇ
- Ковальова Д.В.** 1404
АВТЕНТИЧНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНЕ ЯДРО ОСОБИСТОСТІ
- Краснобріжний В.Ю.** 1412
МОНІТОРИНГ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ГЕНЕРАЛЬНИХ ДИРЕКТОРІВ КОМЕРЦІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
- Лазарук А.Ф., Шафранський В.В.** 1423
ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНЕ СПРИЧИНЕННЯ ПРОЦЕСУ САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ
- Лупак В.С.** 1446
ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У БОЙОВИХ УМОВАХ: АДАПТАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ТА ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ
- Павлов В.О.** 1457
ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ЧАСОВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ ЯК ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

- Пашковський С.М., Ордатій Н.М., Ангельська В.Ю., Шемет В.С., Гуменюк Н.І., Смагло Д.В.** 1472
МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ІЗ ПОСІДНАНИМИ СОМАТИЧНИМИ ТА НЕВРОЛОГІЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ
- Петринич О.Г., Компанович М.С.** 1485
КОМПЛЕКСНА РОБОТА ПСИХОЛОГА ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ЗДОЩО ПРОБЛЕМ АДАПТАЦІЇ З ДІТЬМИ, БАТЬКАМИ ТА ПЕДАГОГІЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ
- Пономаревський С.Б., Хренова В.В., Карачинський О.А.** 1498
РОЛЬ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОСТУПНОСТІ ОСВІТИ ДЛЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ
- Посенко Б.Г.** 1513
АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЩОДО ВПЛИВУ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ НА ПСИХОСОМАТИЧНІ ПРОЯВИ ТА СОЦІАЛЬНІ ВЗАЄМОДІЇ ПРАЦІВНИКІВ
- Притула О.А.** 1523
ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ УЧНІВ У СИСТЕМІ ШКІЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ
- Сахарова К.О., Липовська Н.А.** 1534
НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї ЯК РЕЗУЛЬТАТ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕСТРУКЦІЇ
- Сергієні О.В.** 1544
ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ВІЙСЬКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
- Скарупа К.О.** 1556
МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД
- Федоров М.В.** 1571
ПРАВОВА СВІДОМІСТЬ У ГЕШТАЛЬТ-КОНТЕКСТІ ФІГУРИ, ФОНУ ТА ПОЛЯ
- Хижняк М.В.** 1579
ГУМАНІСТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ЯК РЕСУРС ЛЮДЯНОСТІ В ЕПОХУ ВИПРОБУВАНЬ
- Ходаківський О.І.** 1593
КАПЕЛАНСЬКА ДОПОМОГА ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ПОРАНЕНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

- Хоменко Т.І.** 1605
ПРОЩЕННЯ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ
- Чебан О.М., Гога Н.П., Зброжек С.С.** 1619
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ УПРАВЛІНСЬКОГО ВИБОРУ В СИТУАЦІЯХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ: ЗНАЧЕННЯ КОГНІТИВНИХ УПЕРЕДЖЕНЬ І ІНДИВІДУАЛЬНИХ СТИЛІВ МИСЛЕННЯ
- Чистовська Ю.Ю., Шавровська Н.В., Куліш О.В., Гребенюк О.В.** 1630
ВПЛИВ ХРОНІЧНОГО СТРЕСУ НА РОЗВИТОК ПСИХОСОМАТИЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ: КЛІНІЧНИЙ КЕЙС-АНАЛІЗ
- Яворська Г.Ю.** 1642
МЕТОДИКА «ДІАГНОСТИКА АУТЕНТИЧНИХ І СЦЕНАРНИХ ПОЧУТТІВ ОСОБИСТОСТІ»: ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ У КОНТЕКСТІ ТРАНЗАКТНОГО АНАЛІЗУ

УДК 159.9:355.1:616.89

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-6\(60\)-1292-1310](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-6(60)-1292-1310)

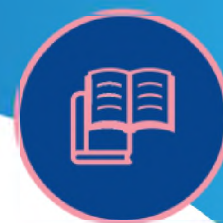
Гуменникова Тамара Рудольфівна докторка педагогічних наук, професорка, кафедра суспільно-наукових дисциплін, директорка Придунайської філії ПрАТ «ВНЗ «МАУП», м. Ізмаїл, <https://orcid.org/0000-0002-6223-771>

Кислий Віталій Дмитрович кандидат психологічних наук, доцент, професор кафедри психології та педагогіки, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків, <https://orcid.org/0000-0001-7518-0948>

Приходько Дмитро Петрович кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки, доцент кафедри психології, педагогіки та філології, факультет культурології та соціальних комунікацій, Харківська державна академія культури, м. Харків, <https://orcid.org/0000-0002-5774-2692>

ВПЛИВ ТРИВАЛОГО БОЙОВОГО СТРЕСУ НА РОЗВИТОК ПОСТРАВМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ У ВІЙСЬКОСЛУЖБОВЦІВ

Анотація. Військовослужбовці належать до категорії людей, які перебувають у зоні підвищеного ризику розвитку різноманітних психічних розладів, серед яких особливу вагу мають бойові та військові стресові реакції. Глибоке вивчення природи явища бойового стресу стає надзвичайно важливим під час активних воєнних конфліктів, адже постійний вплив руйнівних факторів, таких як загроза повітряних атак, можливість ракетних ударів, тривога за безпеку близьких та значні соціально-побутові виклики внаслідок вимушеної міграції, суттєво погіршують психологічний стан як військових, так і цивільного населення. Аналіз сучасних наукових джерел поняття бойового стресу дозволяє трактувати та максимально точно сформулювати його визначення та виділити ключові аспекти цього феномена. До основних чинників, що сприяють ймовірності виникнення бойового стресового розладу у військових, належать як індивідуальні особливості особистості, так і недостатня морально-психологічна підготовка до специфічних умов військової служби. Реакції на бойовий стрес охоплюють взаємозв'язані фізіологічні та психоемоційні відповіді організму на екстремальні умови, викликані загрозою життю під час виконання бойових завдань або проживання у зоні бойових дій. Окрім цього, до провокуючих чинників можна віднести й травмуючі події, характерні для війни: тривалі та важкі бої, загибель бойових товаришів під час обстрілів, отримання серйозних

поранень, обставини, пов'язані із самогубствами чи трагічною загибеллю. Прояви бойового стресу часто характеризуються тимчасовою втратою здатності військовослужбовця виконувати свої службові обов'язки або свідомою відмовою від них. До найбільш поширених симптомів можна віднести психоемоційну нестабільність, глибокі розлади настрою, зміни когнітивних здібностей, а також фізичні порушення, що ускладнюють діяльність особового складу. На сьогодні сучасні підходи до профілактики та допомоги при бойовому стресі базуються на комплексній організації заходів, з метою запобігання негативним психічним наслідкам. Такі психологічні підходи сконцентровані на своєчасній діагностиці, реакції і подоланні психологічних труднощів у межах військових колективів. Застосування ефективних методик підтримки дозволяє не тільки покращити виконання поставлених бойових завдань і забезпечити високу боєздатність, а й сприяє формуванню психоемоційної стійкості серед військовослужбовців, що є критично важливим для загального успіху в умовах активної конфліктної ситуації.

Ключові слова: психологічна травма, військова психологія, стресова реакція.

Gumennykova Tamara Rudolfivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Department of Socio-Scientific Disciplines, Director of the Danube Branch of PJSC "Interregional Academy of Personnel Management", Izmail, <https://orcid.org/0000-0002-6223-7711>

Kyslyi Vitalii Dmytrovych PhD in Psychology, Associate Professor, Professor of the Department of Psychology and Pedagogy, Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University, Kharkiv, <https://orcid.org/0000-0001-7518-0948>

Prykhodko Dmytro Petrovych Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of the Department of Psychology and Pedagogy, Associate Professor of the Department of Psychology, Pedagogy and Philology, Faculty of Culturology and Social Communications, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, <https://orcid.org/0000-0002-5774-2692>

THE IMPACT OF PROLONGED COMBAT STRESS ON THE DEVELOPMENT OF POST-TRAUMATIC DISORDERS IN MILITARY PERSONNEL

Abstract. Military personnel belong to a category of people who are at increased risk of developing various mental disorders, among which combat and military stress reactions are particularly significant. A thorough study of the nature of combat stress

becomes extremely important during active military conflicts, as the constant influence of destructive factors such as the threat of air attacks, the possibility of missile strikes, anxiety for the safety of loved ones, and significant social and domestic challenges resulting from forced migration significantly worsen the psychological state of both military personnel and the civilian population. An analysis of modern scientific approaches to the interpretation of the concept of combat stress allows us to formulate its definition as accurately as possible and identify the key aspects of this phenomenon. The main factors contributing to the likelihood of combat stress disorder in military personnel include both individual personality traits and insufficient moral and psychological preparation for the specific conditions of military service. Reactions to combat stress include interrelated physiological and psycho-emotional responses of the body to extreme conditions caused by a threat to life during combat missions or living in a combat zone. In addition, traumatic events characteristic of war can also be considered triggering factors: prolonged and heavy fighting, the death of comrades during shelling, serious injuries, circumstances associated with suicide or tragic death. Manifestations of combat stress are often characterized by a temporary loss of a soldier's ability to perform their duties or a conscious refusal to do so. The most common symptoms include psycho-emotional instability, deep mood disorders, changes in cognitive abilities, as well as physical disorders that complicate the activities of personnel. Today, modern approaches to the prevention and treatment of combat stress are based on a comprehensive set of measures aimed at preventing negative psychological consequences. Such programs focus on timely diagnosis, response, and overcoming psychological difficulties within military units. The use of effective support techniques not only improves the performance of combat tasks and ensures high combat readiness, but also contributes to the formation of psycho-emotional stability among military personnel, which is critical to overall success in active conflict situations.

Keywords: psychological trauma, military psychology, stress reaction.

Постановка проблеми: Події сучасної України насичені трагічними сторінками, значна частина яких пов'язана з воєнними діями на території держави. Збройна агресія РФ та запровадження воєнного стану стали важким психологічним випробуванням для всіх верств населення, незалежно від сфери їхньої діяльності. Постійні сирени повітряної тривоги, загроза ракетних ударів, хвилювання за близьких і соціально-побутові труднощі, що виникають через вимушене залишення рідних місць, суттєво впливають на психологічний стан людей. Військові психологи відіграють ключову роль у підтримці психічного здоров'я військовослужбовців, які стикаються зі стресовими ситуаціями під час активних бойових дій. Основна мета їхньої роботи полягає у збереженні боєздатності та емоційної рівноваги особового складу. Тому, надзвичайно

важливим аспектом їхньої діяльності є психологічна готовність до роботи в екстремальних умовах. Вивчення чинників, що впливають на формування такої готовності, стає все більш значущим через високий рівень напруженості та комплексність збройних конфліктів, де вимога до психологічної стійкості постійно зростає. Для забезпечення якісної підготовки фахівців груп контролю бойового стресу важливо зосередитися на аналізі соціально-психологічних факторів, які сприяють формуванню їхньої психологічної готовності. Серед них є як зовнішні чинники - соціально-психологічний клімат у колективі, рівень соціальної підтримки, навантаження стресом, так і внутрішні: якість професійної підготовки, емоційна стійкість, фізичний стан, індивідуальні риси фахівців тощо. Дослідження цих факторів не лише допомагає оптимізувати процес професійної підготовки фахівців, але й сприяє розробці дієвих методик розвитку стресостійкості та підтримки психологічної стабільності у надзвичайно складних умовах бойових дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Бойовий стрес є результатом впливу сильних переживань, що виникають через певні зовнішні обставини, які викликають дискомфорт, напругу та тривожність. У складній реальності сучасної України ці фактори стають невід'ємною частиною життя майже кожного з нас. У такі нелегкі часи стрес значно посилюється, адже люди стикаються із надзвичайно потужним емоційним і психологічним навантаженням. Вплив бойового стресу відчувається особливо гостро через життєву невизначеність, швидкий плин подій і загальну атмосферу напруженості, що нерідко супроводжується почуттям безпорадності чи навіть безнадії. Такий стан поглиблює негативний вплив на психоемоційний стан та функціональність людини. Наукові дослідження однозначно підкреслюють вагомість проблеми бойового стресу. Дослідженню впливу цього явища було присвячено багато уваги з боку сучасних науковців, які ретельно аналізували його з різноманітних точок зору, використовуючи різні підходи та методології.

Зокрема, питання розвитку посттравматичного стресового розладу в умовах воєнного часу вивчали М. Ю. Галич та В. В. Литвин [1] В. В. Чорна [2], стрес-фактори бойової обстановки на психіку військовослужбовців А. В. Шиделко [3], психологічний аналіз феному стресу В. В. Стасюк та В. М. Українець [4], негативні наслідки бойового стресу І. А. Щирук [5], А. О. Блінов [6].

Цей вид стресу є невід'ємною частиною військової діяльності та супроводжується складними психічними змінами, які спрямовані на пристосування організму до екстремальних умов воєнного середовища. У зв'язку з цим тематика психічної адаптації та військового стресу привернула значну увагу в роботах таких авторів, як Л. Кузнецова, Т. Титаренко, О. Лящ та інших дослідників. Проте варто зазначити, що комплексних і всебічних досліджень, присвячених безпосередньо впливу тривалого військового стресу та посттравматичних

розладів на військовослужбовців, на сьогодні проведено ще недостатньо. Це створює потребу у подальшому вивченні цієї актуальної проблематики задля розробки ефективних підходів до її діагностики і лікування.

Мета статті - полягає у дослідженні впливу бойового стресу на формування посттравматичних стресових розладів у військовослужбовців.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких завдань:

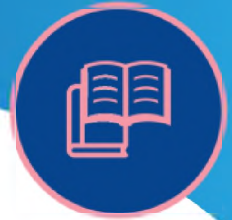
1. Надати характеристику явища бойового стресу з точки зору його психологічної природи.
2. Провести аналіз сучасних наукових підходів до вивчення ПТСР серед військовослужбовців.
3. З'ясувати залежність між рівнем інтенсивності бойового стресу та ймовірністю розвитку посттравматичних стресових розладів.
4. Аргументувати ефективні методи підтримки та супроводу військово-службовців, які мають симптоми ПТСР.

Виклад основного матеріалу: Війна є одним із найпотужніших чинників військового стресу, що сприяє розвитку посттравматичних розладів. Вплив цього стресового чинника значною мірою відображається на психічному й фізичному здоров'ї всіх громадян України. Для нашої країни війна стала надзвичайно важким випробуванням, яке негативно позначається на емоційному та психологічному стані кожної людини. Це стосується як військовослужбовців, так і членів їхніх сімей, а також інших цивільних осіб, у яких можуть виникати тривожно-депресивні стани, загострюватися наявні психічні розлади, розвиватися психосоматичні захворювання та інші порушення ментального здоров'я [7, с. 502].

Розглядаючи сутність поняття бойового стресу, варто зазначити, що з точки зору клініки це явище можна охарактеризувати як сукупність психічних факторів, які військовослужбовці переживають у процесі пристосування до специфічних умов бойової обстановки. Ці фактори, відомі як бойові стресори, створюють несприятливі умови для життя, потенційно загрожуючи здоров'ю та життю. У своїй ідеальній формі бойовий стрес має призводити до розвитку адаптивних реакцій організму, що в цілому підвищує здатність справлятися з екстремальними умовами, зокрема, з викликами бойового середовища.

Однак, нерідко бойовий стрес стає причиною патологічних проявів, таких як бойові стресові розлади, а також різноманітних відхилень у поведінці. Наслідки такого впливу можуть залишати слід на людині протягом тривалого часу, стаючи значною перешкодою як у адаптації до служби в місцях постійної дислокації, так і в поверненні до мирного життя після завершення військової кар'єри у Збройних Силах України [8, с. 205].

За визначенням І. І. Приходько [9], бойовий стрес є постійною напругою всіх ресурсних систем організму людини, таких як імунна, нервова й психічна системи. А. В. Шиделко [10] описує бойовий стрес як багаторівневий процес адаптаційної активності організму і особистості у бойових умовах. Він

супроводжується інтенсивними психічними та фізичними навантаженнями, отриманням травм, поранень чи переживанням втрат інших людей. Унаслідок цього активізуються механізми саморегуляції, а також закріплюються специфічні адаптаційні психофізіологічні й особистісні зміни.

Н. Жигайло [11] характеризує бойовий стрес як особливу форму стресу, що розвивається за принципом загального адаптаційного синдрому. Найчастіше він має характер дистресу з дуже високою інтенсивністю, що є критичною для організму. Такий стрес нерідко супроводжується психічними розладами, включаючи передпатологічні й патологічні стани.

Бойовий стрес здатний викликати суттєву деформацію особистості військового. Під впливом стресових факторів змінюється психічна діяльність, що впливає на поведінку. Військовий може стати більш агресивним, конфліктним та роздратованим. Такі зміни підвищують ризик виникнення криз у духовній та моральній царинах, включаючи зміну ціннісних орієнтирів. У таких випадках військовослужбовець може відчувати труднощі в плануванні майбутнього або втратити відчуття значущості свого минулого. Інтенсивний бойовий стрес може спричинити емоційне вигорання та збільшення схильності до психічних зривів. Це також позначається на поведінкових, когнітивних та мотиваційних сферах. Однією з крайніх форм реакції на бойовий стрес є посттравматичний стресовий розлад [12, с. 343].

Реакції на бойовий стрес можуть містити різні тілесні, емоційні, пізнавальні та поведінкові прояви, які є негативними наслідками або психологічними травмами, що виникають у військових в результаті впливу стресових або травматичних подій під час бою чи військових операцій. Основні характеристики реакцій на бойовий стрес узагальнено у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні психологічні характеристики реакцій на бойовий стрес

№	Реакція	Характеристика
1.	Фізіологічна	Супроводжуються фізіологічними змінами організму. У ситуаціях, коли існує загроза життю та здоров'ю, спрацьовують всі типи нервової системи. Як результат виникає автоматизована реакція у вигляді так названого «захисту», що згодом йде на спад.
2.	Емоційна	Виникають сильні емоційні переживання у вигляді сліз, гніву, смутку, злості тощо, але, найголовніше - страху та тривоги. Проте, протягом кількох годин такі психологічні стани припиняються.
3.	Когнітивна	Різно підвищуються або знижуються когнітивні зміни, які впливають на сприймання процесів мислення та пам'яті, що можуть спричинити або загальмувати роботу когнітивних функцій.
4.	Поведінкова	Характеризуються змінами психологічного стану особи, її поведінки, що проявляються мовленнєвими та сенсорними розладами у вигляді стресу.

Джерело: [13, с. 144]

Досліджуючи особливості тривалого впливу бойового стресу на психіку військовослужбовців Збройних Сил України, Пузирьова Є. В. наголошує на шкідливому впливі бойового стресу на психіку та поведінку військовослужбовців, розглядаючи його як дистрес, що спричиняє дезадаптацію та дезорганізацію їх діяльності. Цей стрес супроводжується появою неспецифічних доклінічних психологічних симптомів, а при подоланні індивідуального бар'єра адаптації можуть виникнути специфічні психічні розлади. Встановлено, що бойовий стрес істотно впливає на військових і може призводити до особистісних деформацій, які стають «платою» адаптації до умов війни, сприяючи розвитку посттравматичних стресових розладів, а також погіршенню стану через поранення та інвалідність.

Бойовий стрес є складним психологічним явищем, що виникає під дією потужних зовнішніх і внутрішніх факторів у надзвичайно екстремальних обставинах ведення бойових дій. Він спричиняє глибокі зміни у функціонуванні когнітивної, емоційної, афективної та поведінкової сфер людини, які часто супроводжуються суттєвими порушеннями психічного здоров'я, а в деяких випадках можуть бути незворотними. В умовах воєнного конфлікту людська психіка піддається колосальним травмам, що здатні завдати руйнівних наслідків. Це може проявлятися у вигляді розладів сну, підвищеної дратівливості, тривожності, відчуття безнадії, або навіть серйозних психічних розладів, які потребують кваліфікованого втручання спеціалістів у галузі психіатрії [14, с. 205].

Дослідження бойового стресу має багатогранний характер і спирається на різноманітні наукові підходи, обумовлені існуючими парадигмами його розуміння. Цей феномен розглядається як особлива форма стресу, що відповідає закономірностям загального адаптаційного синдрому та характеризується станом інтенсивного психічного напруження військовослужбовців. Такий стан виникає через їхню спробу адаптуватися до складних бойових умов за рахунок доступного ресурсу внутрішньої стійкості. На основі цього сформовано психологічну концепцію бойового стресу, яка акцентує увагу на його дистресній природі. В психології такий тип стресу вважається фактором дезадаптації військових, що призводить до порушень організації їх діяльності та супроводжується низкою доклінічних симптомів психологічного характеру. У випадках, коли індивідуальні адаптивні механізми виявляються недостатніми для подолання таких ситуацій, наслідком може бути розвиток специфічних психічних розладів, що вимагають ретельної діагностики і професійної терапії, а особливо посттравматичний стресовий розлад [15, с. 116].

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) є відкладеною або тривалою реакцією на стресову подію загрозливого або катастрофічного характеру, яка може викликати глибокий стрес у майже кожної людини. Несприятливі фактори, як-от компульсивна поведінка, підвищена втомлюваність або нервові захворюю-

вання в анамнезі, можуть знизити поріг для розвитку синдрому або погіршити його перебіг, але вони не є необхідними чи достатніми для пояснення виникнення ПТСР. Типові ознаки включають повторювані переживання травматичної події у нав'язливих спогадах, думках або жахах, що супроводжуються постійним відчуттям заціпеніння, емоційною загальмованістю, відчуженістю від оточуючих, а також униканням дій і ситуацій, які нагадують про травму [16, с. 80].

Психологічна травма є однією з ключових характеристик особистості, яка привертає значну увагу в області психології. Дослідження цієї проблеми є критично важливим для підтримання психологічного здоров'я людини. Головна небезпека психологічних травм полягає в їх тривалих і прихованих руйнівних наслідках, які сама людина може не відразу усвідомити, що лише посилює травматичний досвід. Події, які викликають психотравму та складні життєві ситуації, можуть серйозно порушити базове відчуття безпеки та загрожувати стабільності адаптаційної системи. Це часто веде до неврозів, збільшення напруженості у соціальних відносинах і вносить дисбаланс у регуляцію поведінки особистості [17, с. 252].

Травматичні події викликають сильні емоційні переживання, коли людина виявляється невідповідною і не в змозі адаптуватися до них. Основний акцент робиться не на самій події, а на психологічній неспроможності та зниженні здатності діяти. Саме тому такі емоційні переживання схожі на страх. Різниця між поняттями «подія» і «ситуація» полягає в тому, що під час розгляду ситуації акцентується взаємодія особистості з оточенням, причому основну увагу приділяють суб'єктивним факторам: переживанням, розумінню ситуації людиною та її ставленню до неї. У події ж більше зосереджуються на зовнішніх факторах. Для особистості, яка переживає або вже пережила психотравматичну подію, формується нова психологічна реальність. Це реальність, у рамках якої індивіду доводиться адаптуватися до суттєвих змін і пристосовуватися до нових умов існування. Процес цих змін відбувається поступово і включає в себе комплекс різних переживань. Зокрема, це може бути зовнішній процес справитися із втратою, який впливає на внутрішній світ людини, а також глибокі внутрішні емоційні переживання, які значно впливають на те, як людина проходить через період горя. У результаті відбувається своєрідне врегулювання цих процесів, що сприяє тривалому опрацюванню почуттів, пов'язаних з горем, забезпечуючи поступове відновлення психологічної рівноваги [18, с. 123].

Посттравматичні розлади, такі як ПТСР, можуть мати різні типи перебігу та проявів залежно від часу після травми та конкретних симптомів. Загалом виділяють три основні типи: гострий, хронічний та відстрочений. Розглядаючи ці типи посттравматичних розладів особа суб'єктивно сприймає як нагальну необхідність перегляду власного ставлення до себе, свого минулого, сьогодення і майбутнього. Порушується спонтанність існування, зростає відчуття внутрішнього та зовнішнього хаосу, втрачається структурованість життєвого

контексту. Можливості усвідомлення індивідом власних проблем зазвичай залишаються надзвичайно обмеженими. Зовнішні несприятливі та травматичні події слугують стимулом, що запускає травматичну реакцію особистості. Беручи до уваги, що травматичні розлади провокують і супроводжують потужні емоційні сплески і стресові переживання, які на фізіологічному рівні активують процеси, спрямовані на виживання біологічного організму, зміни відображаються у поведінці людей [19, с. 113].

Саморуйнівна поведінка є складним поняттям, що охоплює широкий спектр поведінкових актів і когнітивно-афективних феноменів, які носять аутоагресивний характер або проявляються через аутодеструктивні дії. Подібна поведінка може виявлятися через суїцидальні ідеї або наміри, а також через конкретні суїцидальні чи самоушкоджуючі дії. Ці дії можуть бути усвідомленими та навмисними, або ж реалізованими під впливом інтенсивних та болісних емоційних переживань. Важливо зазначити, що подібна поведінка може виникати незалежно від конкретного психічного розладу, який її супроводжує. Явища саморуйнівної поведінки потребують глибокого розуміння й уваги, оскільки вони можуть мати серйозні наслідки для людини та її оточення [20].

Саморуйнівна поведінка є специфічною формою деструктивної активності, що має клінічне підґрунтя та, як правило, розвивається внаслідок пережитих психотравмуючих подій. Вона може проявлятися у різних формах – від аутоагресивних думок до конкретних поведінкових актів самопошкодження. З огляду на це, доцільно виокремити низку основних чинників, які сприяють формуванню саморуйнівної поведінки (табл. 2).

Таблиця 2

Ключові фактори саморуйнівної поведінки

№	Фактори	Характеристика
1.	Демографічні	До цих факторів розвитку відносяться певні вікові групи, такі як підлітковий та похилий вік, незалежно від статі особи. У ці періоди життя індивіди можуть бути особливо вразливими до впливу негативних обставин.
2.	Патологічні	Це включає різноманітні психічні новоутворення або захворювання, які можуть безпосередньо провокувати саморуйнівні дії. Люди, які страждають від таких станів, потребують особливої уваги та підтримки.
3.	Психологічні	До цієї категорії входять емоційна нестабільність, почуття безнадійності, проблеми з адаптацією, імпульсивна поведінка, підвищена збудженість та інші подібні особливості, які можуть посилювати негативні настрої та спонукати до шкідливих дій.
4.	Біологічні	Це зазвичай генетичні зміни або порушення, які можуть вплинути на психологічний стан особи. Генетична схильність може змінювати реакції людини на стресові ситуації та впливати на імовірність розвитку саморуйнівної поведінки.

Джерело: власна розробка авторів

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) - це психічний стан, який може виникнути після пережитого травматичного досвіду. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) завжди супроводжується наслідками, які є результатом перенесених реакцій, які узагальнено у таблиці 3.

Таблиця 3

Психологічні реакції посттравматичних розладів

№	Категорії	Характеристика
1.	Перша	Відображає нав'язливі переживання, що пов'язані з травматичною подією, які особа може повторно переживати. Це включає у себе небажані спогади, які можуть вторгтися у свідомість без попередження, провокуючи значний емоційний дискомфорт та стрес.
2.	Друга	Стосується уникнення будь-яких факторів, що можуть нагадувати про пережите. Це уникнення супроводжується притупленням загальної емоційної чутливості. Людина може відчувати втрату інтересу до своїх звичайних занять і подій життя, а також страждати від психологічної амнезії, через яку не може згадати деякі аспекти свого звичного життя.
3.	Третя	Характеризується підвищеною збудливістю, яка виявляється через низку гіпертрофованих психофізіологічних реакцій. Це може проявлятися у вигляді труднощів з концентрацією уваги, проблем зі сном, постійного відчуття занепокоєння та підвищеної дратівливості.

Джерело: [21, с. 502]

Для військового, який переживає або вже пережив психотравматичну подію, формується нова психологічна реальність. Це реальність, у рамках якої індивіду доводиться адаптуватися до суттєвих змін і пристосовуватися до нових умов існування. Процес цих змін відбувається поступово і включає в себе комплекс різних переживань. Зокрема, це може бути зовнішній процес справляння з втратою, який впливає на внутрішній світ людини, а також глибокі внутрішні емоційні переживання. У результаті відбувається своєрідне врегулювання цих процесів, що сприяє тривалому опрацюванню почуттів, пов'язаних з горем, забезпечуючи поступове відновлення психологічної рівноваги [21, с. 25].

Бойові психічні травми здатні довго негативно впливати на психіку військовослужбовців, чим сприяють деформації особистості вояків, а також стають значною перепорою на шляху адаптації як до військової служби, так і мирного, буденного, звичного життя. Ознаки бойових психічних травм можуть протягом досить тривалого часу зберігатися у формі посттравматичних стресових розладів [22, с. 163].

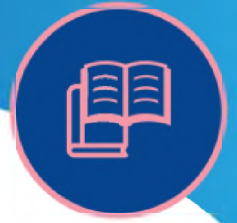
Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) є серйозним психічним захворюванням, що виникає через вплив однієї або кількох травматичних подій. До таких подій можуть належати участь у воєнних конфліктах, серйозні нещасні випадки, техногенні чи природні катастрофи, випадки сексуального насильства, терористичні акти, знущання та інші злочини. ПТСР може розвиватися як від прямого досвіду цих подій, так і від свідчення їх, або від опосередкованого впливу через близьких чи друзів. Це розлад також може виникнути у результаті повторюваного впливу екстремально неприємних деталей. Характеризується тривалим впливом з латентним періодом прояву, що може варіюватися від шести місяців до десяти років після пережиття одноразової або багаторазової психологічної травми.

Переживання травматичних ситуацій військовий сприймає цю подію як нагальну необхідність перегляду власного ставлення до себе, свого минулого, сьогодення і майбутнього. Порушується спонтанність існування, зростає відчуття внутрішнього та зовнішнього хаосу, втрачається структурованість життєвого контексту. Можливості усвідомлення індивідумом власних проблем зазвичай залишаються надзвичайно обмеженими. Зовнішні несприятливі та травматичні події слугують стимулом, що запускає травматичну реакцію особистості [23, с. 15].

Війна в Україні загострила проблематику, пов'язану із посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), що є серйозним викликом для психічного здоров'я населення. Міжнародні дослідження, проведені у країнах, які зазнали впливу воєнних конфліктів, демонструють тривожну тенденцію: частота проявів ПТСР серед осіб, що перебували у зоні бойових дій, зростає вдвічі. Зокрема, відсоток таких випадків сягає 15-20%, охоплюючи як військовослужбовців, так і цивільних жителів. Однак поряд із цим існує й обнадійлива сторона: значна кількість людей, які пережили психотравмуючі події, не зазнають суттєвих проблем із психічним здоров'ям. Ба більше, чималий відсоток тих, хто стикається з ПТСР, з часом одужує природним шляхом без додаткових втручань.

Варто також зазначити, що проблеми психічного здоров'я після травматичних подій можуть виникати не одразу. В окремих випадках симптоми проявляються через певний період часу і можуть охоплювати не лише ПТСР, але й інші психологічні стани. Ці труднощі можуть бути спричинені не лише війною чи конфліктами, а й життєвими обставинами в мирний час. До таких стресових подій належать насилля у сім'ї, зловживання у закладах інституційного догляду (інтернатах), кримінальні дії, різні нещасні випадки, травми дитинства, важкі міжособистісні конфлікти, фізичне або сексуальне насильство, серйозні хвороби, а також стихійні чи техногенні катастрофи.

Посттравматичний стресовий розлад може супроводжувати людину протягом років і навіть десятиліть після пережитого. Упродовж життя люди

потрапляють у різні обставини та стикаються з численними факторами, які за своєю природою можуть бути травматичними. Особливу увагу слід приділити тим подіям, які торкаються не лише однієї особи чи групи людей, а мають масштабний вплив на громади, селища, міста або навіть цілі регіони і країни, суттєво змінюючи звичний уклад їхнього життя.

Відновлення після пережитих важких подій і повернення до нормального продуктивного життя вимагає від людини значних зусиль. Найперше, необхідно впоратися з емоційним навантаженням і одночасно подолати сформовані тривожні моделі світосприйняття. Пережиті загрози часто змушують людей сприймати майбутнє через призму очікування чогось подібно небезпечного. Проте, у багатьох випадках підтримка з боку оточення, відсутність нових загроз і природні механізми психічної адаптації допомагають людям поступово відновитися. Згодом такі особи повертаються до нормального стану та не мають жодних проявів посттравматичного стресового розладу.

Зрозуміло, що бойова стресова травма є неминучою складовою під час участі у бойових діях, проте, існують способи зменшення кількості її постраждалих. У добре організованих та підготовлених військових підрозділах, де командування здійснюється на високому рівні, лише один із десяти солдатів зазнає травмуючої дії бойового стресу навіть в умовах найбільш інтенсивних і важких боїв. Цей показник дуже важливий, адже підкреслює ефективність управління в умовах стресу. Командування має бути не лише висококваліфікованим, але й добре підготовленим для того, щоб створити згуртований колектив, ефективно вирішувати внутрішні конфлікти, належним чином розподілити тягар відповідальності й знизити вплив стресових факторів. Надійне дотримання дисципліни та законів ведення війни суттєво сприяє запобіганню неприйнятній поведінці, що може бути спровокована стресом. Лише таким чином можна ефективно подолати бойовий стрес, забезпечуючи підтримку і турботу одне про одного через жорсткі, проте реалістичні тренування, що посилюють силу волі та впевненість у власних силах.

Роль командира у профілактиці бойового стресу є винятково важливою. Хоча контроль над усіма можливими ситуаціями чи подіями не є повністю можливим, знання про те, які саме вони можуть підвищити рівень стресу, дає командирові можливість зменшити негативний вплив шляхом мінімізації інших стресових факторів і проведення корекційних заходів. Командиру слід також мати заздалегідь підготовлений план надання необхідної допомоги тим, хто постраждав від бойового стресу, беручи це до уваги при виконанні основних завдань.

Психологічна готовність військовослужбовців у рамках екстремальної психології розглядається у тісному зв'язку із військово-медициними, тактичними, релігійними та психіатричними знаннями. Таким чином, небезпечні ситуації

неминуче викликають у людини значний рівень психічного напруження. Цей стан може мати серйозний вплив на психічні процеси та ефективність виконання бойових завдань. Стрес здатний впливати на психіку як мобілізуючим, так і пригнічуючим чином. Характер цього впливу великою мірою визначається мотивацією, рівнем індивідуальної психологічної стійкості та бойовим досвідом військовослужбовців. Отже, існують реальні можливості для зміни сприйнятливості військовослужбовців до стресових чинників у процесі їхньої психологічної підготовки та забезпечення високого рівня активності у бою [24, с. 510].

Надання первинної психологічної допомоги має супроводжуватися продуманою психотерапевтичною бесідою, яку проводить командир підрозділу, офіцер із роботи з особовим складом або психолог. Це стає можливим після того, як гостра реакція на бойову психічну травму буде подолана, і потерпілий повернеться до здатності діяти раціонально. Усвідомлення військовослужбовцем того факту, що його побратими на фронті ведуть активний бій із ворогом, тоді як він, залишаючись фізично здоровим, перебуває в тилу, часто стає потужним стимулом для повернення до виконання службових обов'язків.

Функціональні завдання посадових осіб у частині визначають їхню конкретну участь у психологічній реабілітації військовослужбовців. Зокрема, командир і його помічники мають виконувати кілька важливих завдань:

1. По-перше, вони повинні постійно підтримувати високий рівень боєздатності особового складу, адаптуючи свої дії до умов певної обстановки. Одним із ключових пріоритетів є недопущення нервово-психічного виснаження військових.

2. По-друге, командири мають уважно спостерігати за діями та поведінкою підлеглих, оцінюючи їх морально-психологічний стан. Ці спостереження дозволяють своєчасно залучати відповідних фахівців, таких як медики або психологи, для реагування на ситуації, які можуть призвести до психотравм.

3. По-третє, важливою складовою їхньої роботи є турбота про емоційний стан військовослужбовців. Ефективне управління ними можливе лише через глибоке розуміння основ психології та її грамотне застосування для досягнення бойових цілей.

4. По-четверте, командири та офіцери з персоналом повинні впливати на характер переживань підлеглих. Використовуючи різні психологічні прийоми й методи, вони знижують рівень психічної напруги та допомагають стабілізувати емоційний стан особового складу.

5. По-п'яте, важливо впроваджувати продуману систему інформування. Завдяки їй офіцери мають можливість чітко й зрозуміло доносити інформацію, відповідати на актуальні запити ситуації, спростовувати негативні чутки та мінімізувати вплив страхів та необґрунтованих фантазій.

6. По-шосте, командири всіх рівнів повинні володіти базовими знаннями, навичками та досвідом у сфері управління психічними станами підлеглих. Крім того, вони мають бути готові надавати первинну психологічну допомогу у випадках бойової психічної травми військовослужбовців.

Звертаємо увагу, що бойова діяльність військовослужбовців проходить у специфічних і екстремальних умовах. Командир підрозділу зобов'язаний чітко розуміти критерії психологічної готовності особового складу до виконання завдань у таких умовах, особливо в ситуаціях підвищеної складності. Умови, які пред'являють підвищені вимоги до військового персоналу, називають особливими умовами служби. До них належать:

- виконання завдань у нестандартних обставинах, які становлять загрозу для життя;
- висока відповідальність за ухвалені рішення;
- ускладнення функцій, що виконуються;
- збільшення інтенсивності діяльності;
- монотонність роботи в очікуванні сигналу до активних дій;
- поєднання задач із різними цілями в межах однієї діяльності (так звана комбінована чи поділена діяльність);
- обробка великих обсягів і потоків інформації (тобто інформаційне перевантаження);
- обмежений час для виконання необхідних дій тощо [25, с. 67].

Вплив тривалого бойового стресу на розвиток посттравматичних розладів у військовослужбовців значною мірою залежить від соціально-психологічних факторів. Серед них важливе значення мають індивідуально-психологічні особливості та якості особистості, вплив бойового досвіду, характер міжособистісних взаємодій, рівень стресових навантажень, психологічний клімат у колективі, а також здатність приймати рішення в умовах стресу. Усі ці складові відіграють важливу роль у формуванні здатності військових адаптуватися до бойових умов, працювати зі стресом і зберігати психологічну стабільність у надзвичайних ситуаціях.

Практичне формування психологічної підтримки під час бойових дій охоплює організацію тренінгів, курсів, спеціалізованих семінарів і програм, які сприяють розвитку необхідних навичок і посиленню психологічної готовності військових. Наприклад, це можуть бути курси активного слухання й емпатії для надання підтримки товаришам, тренінги командної взаємодії для покращення колективної ефективності, а також програми розвитку стресостійкості та саморегуляції, з метою підготовки до роботи в стресових умовах. Усі визначені заходи допомагають знижувати рівень стресу та забезпечують ефективну психологічну адаптацію до бойових умов, підвищуючи загальну результативність роботи фахівців із контролю бойового стресу.

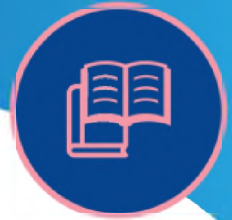

Висновки. Результати теоретичного аналізу свідчать, що бойовий стрес є невід'ємною частиною діяльності в умовах воєнних дій. Він сприймається як процес впливу бойового середовища на психіку військовослужбовців, що супроводжується зниженням рівня психологічної стабільності особистості. Це може проявлятися у вигляді доклінічних або неспецифічних психологічних порушень, які узагальнюються під поняттям "бойова психічна травма". Інтенсивність бойового стресу та характер його проявів визначаються низкою факторів, серед яких індивідуальні особливості, психологічна підготовка, ситуаційні обставини, соціально-політичний контекст і міжособистісна взаємодія.

Бойовий стрес, спричинений травматичними подіями під час війни, визнаний одним із основних чинників розвитку психічних розладів у військових. Дослідження свідчать про високу частоту таких порушень, як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресивні стани, тривожні розлади та інші патології серед цієї групи. Виявлено прямий взаємозв'язок між інтенсивністю пережитого стресу та тяжкістю психічних наслідків. ПТСР може впливати на людину протягом десятків років після травматичних подій. У житті людини трапляються різноманітні обставини, які можуть бути травматичними за своєю природою. Особливо важливими є події, що мають широкий вплив і призводять до змін звичного укладу життя цілих громад, міст чи навіть країн.

Отримані результати підтверджують необхідність розробки й реалізації ефективних програм реабілітації та психологічної підтримки військових. Раннє виявлення та лікування розладів, спричинених стресом, є критично важливим як для збереження психічного здоров'я, так і для успішної інтеграції військових у мирне життя після завершення бойових завдань. Первинна психологічна допомога повинна супроводжуватися фаховою психотерапевтичною бесідою, яку проводять командири підрозділу, офіцери з роботи з особовим складом або психологи. Це стає можливим після подолання гострої реакції на психічну травму й повернення потерпілого до раціональної поведінки. Усвідомлення бійцем того, що його товариші продовжують активну боротьбу під час його перебування в тилу, часто слугує стимулом для повернення до виконання службових обов'язків.

Подальші дослідження потребують зосередження на аналізі специфічних стратегій подолання стресу й факторів психологічної стійкості, які допомагають мінімізувати негативний вплив бойового стресу. Пріоритетом залишається вдосконалення компонентів національної програми профілактики й контролю бойового стресу серед військових на всіх етапах виконання власних завдань. Це також передбачає наукове обґрунтування та практичну реалізацію ключових заходів для ефективної підтримки й реабілітації.

Література:

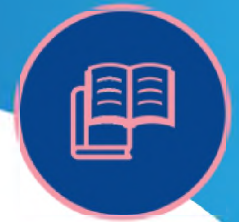
1. Галич М. Ю., Литвин В. В. Загальна характеристика посттравматичного стресового розладу в умовах воєнного часу: діагностика та профілактика. *Збірник юридична психологія*. 2022. № 1(30). С. 22–28. URL: <https://doi.org/10.33270/03223001.22> (дата звернення: 28.05.2025)
2. Чорна В. В., Серебреннікова О. А. Посттравматичний стресовий розлад під час повномасштабної війни у військовослужбовців. *Молодий вчений*. 2023. № 12(124). С. 28–39. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-12-124-28> (дата звернення: 28.05.2025)
3. Шиделко А. В. Теорії стресу у наукових дослідженнях. *The 6th International scientific and practical conference «Science and education: problems, prospects and innovations» (Kyoto, March 3–5, 2021)*. 2021. С. 586–592. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4414/1/%D1%88%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D0%BA%D0%BE.pdf> (дата звернення: 28.05.2025)
4. Стасю В., Українець В. Історико-психологічний аналіз феномену стресу. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. № 71(1). С. 126–133. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-71-1-126-133> (дата звернення: 28.05.2025)
5. Щирук І. А. Психологічні особливості негативних наслідків посттравматичного стресового розладу й травмування у військовослужбовців та осіб, постраждалих на бойовий стрес. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2024. № 3. С. 87–93. URL: <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-3-12> (дата звернення: 28.05.2025)
6. Блінов О.А. Психологія бойового стресу : автореферат дис. ... доктора психол. наук: 19.00.04. Київ, 2020. 43 с.
7. Шереметьєва Д. Подолання наслідків воєнної агресії: посттравматичний стресовий розлад. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти*. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 15.03.2024). 2024. С. 502–503. URL: <https://surl.li/fbtzhs> (дата звернення: 28.05.2025)
8. Пузирьов Є. В., Ізвєков В. В. Бойовий стрес та його наслідки для військовослужбовців. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2023. Том 34 (73) № 1. С. 203–209. URL: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.1/33> (дата звернення: 28.05.2025)
9. Приходько І. І. Профілактика та контроль бойового стресу у військовослужбовців: систематизація досліджень. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2021. № 1(64). С. 193–215. URL: <https://doi.org/10.34142/23129387.2021.64.12> (дата звернення: 28.05.2025)
10. Шиделко А. В. Наслідки впливу бойового стресу на психологічний стан особистості військовослужбовця. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 1(6). С. 476–486. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4444/1/%d1%88%d0%b8%d0%b4%d0%b5%d0%bb%d0%ba%d0%be.pdf> (дата звернення: 28.05.2025)
11. Жигайло Н. Психологічний супровід військовослужбовців у зоні ведення бойових дій. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2022. № Вип. 13. С. 64–70. URL: <https://doi.org/10.30970/PS.2022.13.8> (дата звернення: 28.05.2025)
12. Татаров А. Вплив бойового стресу на психологічний стан особистості військовослужбовця. *Наука. Освіта. Молодь*. 2023. № Ч. 1. С. 342–345. URL: <https://surl.li/nnyfun> (дата звернення: 28.05.2025)
13. Швець Л. А. Вплив бойового стресу на професійний розвиток військовослужбовця. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку. Матеріали L-oi Міжнародної науково-практичної конференції (07 листопада 2024 року, м. Добрум (Туреччина), (дистанційно)) у рамках Видавничої групи «Наукові перспективи»*. 2024. С. 275. URL: <https://surl.li/gaqflg> (дата звернення: 28.05.2025)
14. Катинський В. Основні проблеми питання щодо морально-психологічного стану в збройних силах України. *Молодий вчений*. 2025. № 2(133). С. 115–119. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2025-2-133-28> (дата звернення: 28.05.2025)

15. Лукомська С. Особливості психологічних травм російсько-української війни у контексті євроінтеграційних процесів. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2022. № Спецвипуск. С. 78–85. URL: <https://surli.cc/eqqay> (дата звернення: 28.05.2025)
16. Терещук А. Д. Психологічна травма як чинник афективної поведінки особистості. *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПНУ*. С. 251–259. URL: <https://surli.lt/rluoge> (дата звернення: 28.05.2025)
17. Овчаренко О. Ю. Психологія стресу та стресових розладів : навч. посіб. Київ : Університет «Україна», 2023. 266 с. URL: <https://surli.lu/twvmua> (дата звернення: 28.05.2025)
18. Москаленко О. В. Психотравмувальна ситуація: види, ознаки, особливості переживання. *Слобожанський науковий вісник. Серія Психологія*. 2024. № вип. 1. С. 111–115. URL: <https://surli.li/fujmud> (дата звернення: 28.05.2025)
19. Пилягіна Г., Башинський О. Мотивація саморуйнівної поведінки у пацієнтів з психотичними розладами шизофренічного спектру. *Психосоматична медицина та загальна практика*. 2020. С. 1–7. URL: <https://surli.li/bkbyjf> (дата звернення: 28.05.2025)
20. Психологія суїцидальної поведінки військовослужбовців : монографія / Я. В. Мацегора, О. С. Колесніченко, І. І. Приходько та ін. Харків : НА НГУ, 2021. 363 с.
21. Папуча М. В. *Проблеми психології переживання* : монографія. Ніжин : Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя, 2019. 191 с. URL: <https://surli.li/qptfdm> (дата звернення: 28.05.2025)
22. Романюк О. О. Посттравматичний стресовий розлад як наслідок впливу бойового стресу на військовослужбовців. *Вісник Національного університету оборони України*. 2021. № 58(5). С. 161–165. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2020-58-5-161-165> (дата звернення: 28.05.2025)
23. Чайка Г. В. Довіра і характеристика, що сприяють успішному переживанню травматичних ситуацій. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2023. № 1. С. 13–19. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2023-1-2> (дата звернення: 28.05.2025)
24. Корецька О. Подолання негативних психічних станів у військовослужбовців під час бойових дій. *«Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку»*: Матеріали V міжнародної конференції (07 грудня 2023 року, м. Київ). Київ: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2023. С. 691. URL: <https://surli.li/wiknnd> (дата звернення: 28.05.2025)
25. Джигун Л., Берегова Н. Особливості і сучасний стан психологічної реабілітації військовослужбовців після проходження служби в умовах бойових дій. *Psychology Travelogs*. 2021. № (2). С. 57–73. URL: <https://doi.org/10.31891/PT-2021-2-6> (дата звернення: 28.05.2025)

References:

1. Halych M. Yu., Lytvyn V. V. (2022). Zahalna kharakterystyka posttravmatychnoho stresovoho rozladu v umovakh voiennoho chasu: diahnostyka ta profilaktyka [General characteristics of post-traumatic stress disorder in wartime conditions: diagnostics and prevention]. *Zbirnyk yuridychna psykhohohiia – Legal Psychology Collection*, 1(30), 22–28. <https://doi.org/10.33270/03223001.22> [in Ukrainian].
2. Chorna V. V., Serebrennikova O. A. (2023). Postravmatychnyi stresovyi rozlad pid chas povnomasshtabnoi viiny u viiskovosluzhbovtziv [Post-traumatic stress disorder during full-scale war in military personnel]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, 12(124), 28–39. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-12-124-28> [in Ukrainian].

3. Shydelko A. V. (2021). Teorii stresu u naukovykh doslidzhenniakh [Stress theories in scientific research]. *The 6th International scientific and practical conference "Science and education: problems, prospects and innovations" (Kyoto, March 3–5, 2021)*, 586–592. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4414/1/шиделко.pdf> [in Ukrainian].
4. Stasiu V., Ukrayinets V. (2023). Istoryko-psykholohichniy analiz fenomenu stresu [Historical and psychological analysis of the stress phenomenon]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Bulletin of the National Defense University of Ukraine*, 71(1), 126–133. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-71-1-126-133> [in Ukrainian].
5. Shchyruk I. A. (2024). Psykholohichni osoblyvosti nehatyvnykh naslidkiv posttravmatychnoho stresovoho rozladu y travmuвання u viiskovosluzhbovtsiv ta osib, postrazhdalyykh na boiovyi stres [Psychological features of the negative consequences of PTSD and trauma in military personnel and individuals affected by combat stress]. *Naukovi zapysky. Seriya: Psykholohiia – Scientific Notes. Series: Psychology*, 3, 87–93. <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-3-12> [in Ukrainian].
6. Blinov O. A. (2020). Psykholohiia boiovoho stresu [Psychology of combat stress] : avtoreferat dys. ... doktora psykol. nauk: 19.00.04. Kyiv, 43 s. [in Ukrainian].
7. Sheremetieva D. (2024). Podolannia naslidkiv voiennoi ahresii: posttravmatychnyi stresovyi rozlad [Overcoming the consequences of military aggression: PTSD]. *Mizhnarodna ta natsionalna bezpeka: teoretychni i prykladni aspekty – International and National Security: Theoretical and Applied Aspects*, Proceedings of the 8th International Scientific-Practical Conference (DDUVS, 15.03.2024), 502–503. <https://surl.li/fbtzhs> [in Ukrainian].
8. Puzyriov Ye. V., Izvekov V. V. (2023). Boiovyi stres ta yoho naslidky dlia viiskovosluzhbovtsiv [Combat stress and its consequences for military personnel]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Psykholohiia – Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Psychology*, 34(73), 1, 203–209. <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.1/33> [in Ukrainian].
9. Prykhodko I. I. (2021). Profikladyka ta kontrol boiovoho stresu u viiskovosluzhbovtsiv: systematyzatsiia doslidzhen [Prevention and control of combat stress in military personnel: research systematization]. *Visnyk KHNPU imeni H. S. Skovorody. Psykholohiia – Bulletin of H. S. Skovoroda KhNPU. Psychology*, 1(64), 193–215. <https://doi.org/10.34142/23129387.2021.64.12> [in Ukrainian].
10. Shydelko A. V. (2022). Naslidky vplyvu boiovoho stresu na psykholohichniy stan osobystosti viiskovosluzhbovtsia [The effects of combat stress on the psychological state of a soldier's personality]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky – Perspectives and Innovations of Science*, 1(6), 476–486. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4444/1/шиделко.pdf> [in Ukrainian].
11. Zhygailo N. (2022). Psykholohichniy suprovid viiskovosluzhbovtsiv u zoni vedennia boiovykh dii [Psychological support of military personnel in the combat zone]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya psykholohichni nauky – Bulletin of the Lviv University. Series Psychological Sciences*, 13, 64–70. <https://doi.org/10.30970/PS.2022.13.8> [in Ukrainian].
12. Tatarov A. (2023). Vplyv boiovoho stresu na psykholohichniy stan osobystosti viiskovosluzhbovtsia [The impact of combat stress on the psychological state of a soldier's personality]. *Nauka. Osvita. Molod – Science. Education. Youth*, 1, 342–345. <https://surl.li/nnyfun> [in Ukrainian].
13. Shvets L. A. (2024). Vplyv boiovoho stresu na profesiinyi rozvytok viiskovosluzhbovtsia [The impact of combat stress on the professional development of military personnel]. *Suchasni aspekty modernizatsii nauky: stan, problemy, tendentsii rozvytku – Modern Aspects of Science Modernization: State, Problems, Development Trends*, Proceedings of the 50th International Scientific and Practical Conference (7 November 2024, Dobrun, Turkey, online), 275. <https://surl.li/gaqflg> [in Ukrainian].
14. Katynskiy V. (2025). Osnovni problemy pytannia shchodo moralno-psykholohichnoho stanu v Zbroinykh Sylakh Ukrainy [Key issues regarding the moral and psychological condition in the Armed Forces of Ukraine]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, 2(133), 115–119. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2025-2-133-28> [in Ukrainian].

15. Lukomska S. (2022). Osoblyvosti psykholohichnykh travm rosiisko-ukrainskoi viiny u konteksti yevrointehratsiinykh protsesiv [Features of psychological trauma of the Russian-Ukrainian war in the context of European integration processes]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii psykholohichni nauky – Bulletin of the Lviv University. Series Psychological Sciences*, Special issue, 78–85. <https://surli.cc/eqqary> [in Ukrainian].
16. Tereshchuk A. D. (n.d.). Psykholohichna travma yak chynnyk afektyvnoi povedinky osobystosti [Psychological trauma as a factor of affective behaviour of personality]. *Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuks NAPNU – Collection of Scientific Works of the H. S. Kostiuks Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 251–259. <https://surl.lt/rluoge> [in Ukrainian].
17. Ovcharenko O. Yu. (2023). Psykholohiia stresu ta stresovykh rozladiv [Psychology of stress and stress disorders]. Kyiv: Universytet «Ukraina». 266 p. <https://surl.lu/twvmua> [in Ukrainian].
18. Moskalenko O. V. (2024). Psykhotravmuvalna sytuatsiia: vydy, oznaky, osoblyvosti perezhyvannia [Psychotraumatic situation: types, signs, peculiarities of experiencing]. *Slobozhanskyi naukovyi visnyk. Serii Psykholohiia – Slobozhansky Scientific Bulletin. Series Psychology*, 1, 111–115. <https://surl.li/fujmud> [in Ukrainian].
19. Pilyahina H., Bashynskiy O. (2020). Motyvatsiia samoruinivnoi povedinky u patsientiv z psykhotychnymy rozladamy shyzofrenichnoho spektra [Motivation of self-destructive behaviour in patients with psychotic disorders of the schizophrenic spectrum]. *Psykhosomatychna medytsyna ta zahalna praktyka – Psychosomatic Medicine and General Practice*, (no issue), 1–7. [in Ukrainian].
20. Matsehora Ya. V., Kolesnichenko O. S., Prykhodko I. I. ta in. (2021). Psykholohiia suitsydalnoi povedinky viiskovosluzhbovtiv [Psychology of suicidal behaviour of servicemen]. Kharkiv: NA NGU. 363 p. [in Ukrainian].
21. Papucha M. V. (2019). Problemy psykholohii perezhyvannia [Problems of the psychology of experiencing]. Nizhyn: Vydavnytstvo NDU imeni Mykoly Hoholia. 191 p. [in Ukrainian].
22. Romaniuk O. O. (2021). Posttravmatychnyi stressovy rozlad yak naslidok vplyvu boiovoho stresu na viiskovosluzhbovtiv [Post-traumatic stress disorder as a consequence of combat stress impact on servicemen]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Bulletin of the National Defense University of Ukraine*, 58(5), 161–165. [in Ukrainian].
23. Chayka H. V. (2023). Dovira i kharakterystyka, shcho spryaiut uspishnomu perezhyvanniu travmatychnykh sytuatsii [Trust and characteristics that contribute to successful coping with traumatic situations]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Psykholohichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological Sciences*, 1, 13–19. [in Ukrainian].
24. Koretska O. (2023). Podolannia nehatyvnykh psykholohichnykh staniv u viiskovosluzhbovtiv pid chas boiovykh dii [Overcoming negative psychological states in servicemen during combat operations]. *Derzhava, rehiony, pidpriemnytstvo: informatsiini, suspilno-pravovi, sotsialno-ekonomichni aspekty rozvytku – State, Regions, Entrepreneurship: Informational, Socio-Legal, Socio-Economic Aspects of Development*, 691. [in Ukrainian].
25. Dzhyhun L., Berehova N. (2021). Osoblyvosti i suchasnyi stan psykholohichnoi reabilitatsii viiskovosluzhbovtiv pislia prokhodzhennia sluzhby v umovakh boiovykh dii [Features and current state of psychological rehabilitation of servicemen after serving in combat conditions]. *Psychology Travelogs*, (2), 57–73. [in Ukrainian].